

LUND UNIVERSITY

Rekommendationer

Stärk bibliotekens lokala roll

Rivano Eckerdal, Johanna; Engström, Lisa

2025

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Rivano Eckerdal, J., & Engström, L. (2025, apr. 15). Rekommendationer: Stärk bibliotekens lokala roll.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Rekommendationer

Stärk bibliotekens lokala roll

Introduktion

Vi som skrivit denna text är en del av forskningsprojektet ILIT. ILIT undersöker hur folkbibliotek fungerar i en tid som präglas av sociala utmaningar. Exempel på utmaningar är segregation, diskriminering, ekonomiska åtstramningar och arbetslöshet. ILIT är en förkortning av *Infrastructuring Libraries in Transformation*. Projektet genomförs i Sverige (Malmö), Nederländerna (Rotterdam) och Österrike (Wien) under åren 2022–2025.

Projektet har tre delar. En inriktad på bibliotekarier, en på beslutsfattare och andra intressenter samt en på biblioteksbesökare. Den här texten baseras på den del av projektet där vi intresserat oss för bibliotekens besökare och frågat hur de ser på bibliotekens sociala roll.

Vår utgångspunkt är att förstå biblioteken som sociala infrastrukturer. En infrastruktur är en grundläggande struktur som är viktig för att ett samhälle ska fungera bra. Ofta menar vi sådant som ledningar för el, vatten och internet eller vägar för transport med bil, tåg, cykel eller till fots. De offentligt finansierade biblioteken är en infrastruktur som ger tillgång till information och kultur. För många är biblioteken den plats man vänder sig till för att få råd och stöd kring flera av livets stora frågor och beslut. Det gäller inte minst människor i utsatta situationer. Den svenska bibliotekslagen slår fast att det ska finnas folkbibliotek i alla kommuner.

Genom att tala om folkbibliotek som sociala infrastrukturer betonar vi den sociala funktion som bibliotek har. Folkbibliotek bidrar till ett väl fungerande samhälle genom att stödja människor i vardagen, bland annat genom att vara mötesplatser. Bibliotekets personal har en avgörande roll för att biblioteken ska kunna fylla denna roll. Men vi ser att denna roll hotas av nedskärningar och åtstramningspolitik. Därför vill vi uppmärksamma det stora värde som bibliotek med sin personal har för ett väl fungerande, hållbart och robust samhälle (se också våra andra rekommendationer som finns tillgängliga på projektets webbplats www.transforminglibraries.net).

I denna text riktar vi oss till beslutsfattare och presenterar våra rekommendationer som syftar till att stärka bibliotekens lokala roll och betydelse. Rekommendationerna kan användas som argument för att folkbibliotek med större kraft ska kunna stödja invånarna och städerna där de finns.

Forskningsprojektet ILIT

Forskningsprojektet i korthet:

- ILIT startar 2022 och avslutas 2025.
- Forskningen genomförs i tre folkbiblioteksorganisationer i de deltagande länderna; Sverige, Nederländerna och Österrike.
- Sju forskare samt en social designer ingår i forskningsgruppen.
- I Sverige är Region Skåne projektpartner.
- Projektet är finansierat av EU inom ramprogrammet ERA-NET Cofund Urban Transformation Capacities (ENUTC) och den svenska delen finansieras av Formas och Energimyndigheten.
- Forskningsgruppen är tvärvetenskaplig.
- En blandning av kvalitativa metoder används, såsom intervjuer, deltagande observationer och kritisk policyanalys.
- ILIT har utvecklat en deltagande metod som vi kallar zine-workshoppar. Vi har arrangerat workshoppar där människor skapar enkla publikationer, så kallade zines. Till workshopparna har vi bjudit in bibliotekarier och användare, ledning, beslutsfattare och andra intressenter. Under workshopparna har deltagarna fått i uppdrag att tillsammans undersöka hur biblioteket kan fungera och utvecklas som en *social infrastruktur*.

Rekommendationernas syfte

ILIT menar att folkbibliotekets roll som social infrastruktur i närsamhället kan stärkas ytterligare. För varje del av projektet presenterar vi våra rekommendationer om vilka förutsättningar som krävs för att man vid biblioteken på bästa sätt ska kunna utföra sitt dagliga arbete att uppfylla bibliotekets roll som social infrastruktur. Denna text relaterar till den del där vi koncentrerat oss på de som redan idag besöker biblioteken och även de som skulle kunna bli besökare. Rekommendationerna är riktade till dem som har inflytande över biblioteken. De grundar sig på det fältarbete som de svenska projektmedlemmarna genomförde under hösten 2024 på två folkbibliotek inom Biblioteken i Malmö, samt de diskussioner och reflektioner som därefter ägt rum med forskarkollegor, biblioteksverksamma samt med representanter från Region Skåne. Fältarbetet inkluderade observationer och samtal på de två biblioteken samt tre workshops med användare och företrädare från Funktionsrätt Skåne. Vi har även besökt och bjudit in företrädare från organisationer som arbetar för att främja psykisk hälsa och för HBTQI-rättigheter.

Begrepp

Folkbibliotek

Folkbibliotek finansieras av kommunerna och varje kommun måste enligt bibliotekslagen ha folkbibliotek. Folkbibliotek ska vara tillgängliga för alla. Personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska samt barn och unga är särskilt prioriterade grupper för biblioteken.

(Bibliotekslag 2013:801)

Social infrastruktur

Infrastrukturer är grundläggande strukturer som upprätthåller viktiga samhällsfunktioner. Under lång tid har fysiska konstruktioner som vägar, elnät, vattenledningar och internet beskrivits som infrastrukturer. När ILIT talar om biblioteket som en social infrastruktur inkluderar vi en fysisk dimension, som t ex biblioteksrummet, men också de relationer och nätverk som biblioteksverksamheten möjliggör.

Bibliotekarie

Bibliotekarier har utbildning i biblioteks- och informationsstudier och kan arbeta med en rad olika uppgifter och mot olika målgrupper i biblioteksverksamheten. Bibliotekarietprofessionen förhåller sig till internationella etiska riktlinjer, såsom IFLA/Unescos folkbiblioteksmanifest, samt till bibliotekslagen och lokala styrdokument.

Aktuella utmaningar

I vår studie ser vi att biblioteken fungerar som en social infrastruktur av fundamental betydelse för människors möjligheter i livet. I denna tredje och avslutande del av ILIT-projektet är vi specifikt intresserade av hur biblioteken lever upp till att vara en plats som når ut till och är relevant för alla i lokalsamhället. Vi har identifierat tre samhällsfaktorer som påverkar biblioteken i deras ambition att vara en plats för lokal delaktighet.

1) Bibliotekets centrala roll som mötesplats

Konsumtion är en väsentlig del av städers kultur. Under senare tid har specifika former av konsumtion accentuerats och tar sig uttryck i det vi kallar för en "kaféisering". I städer och samhällen finns det ett stort utbud av platser där människor kan äta och dricka, men för att vistas där krävs konsumtion. Bristen på öppna platser utan krav på konsumtion har en mycket negativ påverkan på människors möjlighet att delta i lokalsamhället på lika villkor. Biblioteken är en av få platser som inte kräver något av besökaren, varken i form av pengar eller aktivitet. På biblioteket kan du bara vara. När allt fler platser kommersialiseras ökar betydelsen av biblioteket som en fysisk plats i staden. Men för att biblioteket ska kunna fylla sin roll som mötesplats måste alla ha tillgång till platsen och känna sig välkomna. Det krävs kontinuerligt arbete för att säkra tillgängligheten för alla.

“ Under ett läsecirkelsmöte kommenterar en deltagare forskningsprojektet ILIT och säger: ”Detta vi gör här det är ju det som är biblioteket. Det vi gör här tillsammans är ju den sociala rollen. Sen vad politiker och andra säger nånstans spelar inte så stor roll, utan det är detta. Vi är biblioteket.” När mötet är slut tillägger personen att fikan är en viktig del av det sociala i mötet. Bibliotekarien som hållit i mötet svarar att de är glada att kunna bjuda på den. ”

2) Folkbiblioteken som platser för arbete och formellt lärande

Biblioteken inom undervisningssektorn har traditionellt varit platser för formellt lärande medan folkbiblioteken har haft fokus på det informella lärandet kopplat till idén om värdet av människors bildning. Över tid har en förskjutning skett där även folkbibliotek fått en central plats för att realisera omvandlingen från industri- till kunskapssamhälle och erbjuda stöd och resurser för ett livslångt lärande. I ett samhälle präglad av trångboddhet kan folkbibliotek möjliggöra att studerande, från grundskola till universitet, kan arbeta enskilt och i grupp. Samtidigt kvarstår problemet att många grundskolor saknar fullgoda skolbibliotek.

“ När jag kommer till biblioteket så känner jag att det är lugnt och mysigt. Man känner sig bekväm när man är i biblioteket. Man kan fokusera och man får bättre tankar. Om det [är] stökigt någonstans, så kan du alltid komma till biblioteket. Om de [har] mer aktiviteter i biblioteket så kommer mer folk. ”

3) Brist på representation och tillgänglighet försvårar delaktighet

Enligt bibliotekslagen är personer med funktionsnedsättning, personer som tillhör de nationella minoriteterna, personer med annat modersmål än svenska samt barn och unga prioriterade grupper. Biblioteken arbetar aktivt mot dessa grupper, exempelvis genom att erbjuda flera sätt att läsa och ta till sig medier. Men det finns fortfarande mycket kvar att göra för att bredda bibliotekens verksamhet och utbud så att de är relevanta och tillgängliga för fler. Delaktighet kräver kontinuerligt arbete med olika grupper som i dialog med bibliotekspersonal kan bidra med sina perspektiv. Det är också av stor vikt att det bland

bibliotekets personal finns personer med olika erfarenheter och bakgrunder, inte minst när det gäller språk som är en grundbult i bibliotek.

“ Dagdröm:
3D-glasögon med ljud som beskriver där man går
med en app eller olika appar.
Syntolk: Hörlurar så att man kan få information om
skrivaren, var olika böcker finns, hur man hittar.
Dröm: När man öppnar en bok så börjar den prata.”

“ Dagdröm:
Tysta rum på varje bibliotek
Enskilt rum på varje bibliotek. I detta rum kan
man ha små möten, exempelvis hjälpas åt att
fylla i formulär eller visa hur Legimus fungerar.
En annan tanke är att man ska kunna möta
Socialtjänsten eller psykiatrin på biblioteket, en
plats där du känner dig trygg. När du mår dåligt
kan det kännas bättre att vara på biblioteket än i
en miljö där du möter dem som mår ännu sämre.
Meröppet med samma kort och kod på alla
bibliotek i hela Sverige, ja helst i hela Norden eller
Europa. Då har du alltid möjlighet att komma in i
en trygg miljö.”

Rekommendationer

Under vårt fältarbete har vi tagit del av hur människor använder biblioteket och samtalat med många om hur biblioteket skulle kunna underlätta för fler personer att ta del av bibliotekets verksamhet. Vi förstår biblioteken som en viktig del av samhällets infrastruktur. Det innebär också att de sociala utmaningar som är framträdande i samhället märks i biblioteket.

Vår studie befäster biblioteken som en central plats i många människors liv. Biblioteken erbjuder omsorg, gemenskap, information, bildning och kulturella upplevelser. Med

bibliotekens verksamhet skapas kopplingar till lokalsamhället och människor erbjuds hjälp och stöd i livet. Utifrån vår studie och de utmaningar vi presenterar ovan vill vi därför lyfta fram följande punkter som viktiga för att stärka bibliotekens roll som social infrastruktur för lokal delaktighet:

- **Folkbiblioteken fyller en viktig roll som en öppen plats utan krav på konsumtion, och därför måste allas tillgång till biblioteksverksamhet säkras**

Till följd av nedskärningar inom den offentliga sektorn och kommersialisering av stadsrummet finns det allt färre platser där människor kan vistas utan att det kostar pengar. Biblioteken är en sådan plats. Därför måste tillgänglighetsfrågor prioriteras så att alla känner sig välkomna och har möjlighet att besöka biblioteken och ta del av resurserna.

- **Fikaplots behövs**

Det är bra om det finns en särskilt anpassad fikaplots. En möjlighet att under biblioteksbesök kunna äta medhavd mat och dryck är en fråga om inkludering.

- **Behovet av studieplatser är stort och olika bibliotekstyper behövs**

Folkbiblioteken fyller en viktig roll för både informellt och formellt lärande. Men för att studerandes behov ska uppfyllas måste också skolbibliotek erbjuda verksamhet av hög kvalitet som stöd till sina elever.

- **Flera ljudnivåer samtidigt**

Det finns ett starkt önskemål om att det ska finnas fler platser för att läsa och studera i lugn och ro. Samtidigt vill många besökare samtala. Därför behöver det finnas platser som tillåter olika ljudnivåer i biblioteket. Även helt tysta rum behövs.

- **Information i text, ljud och bild**

För att göra biblioteket tillgängligt för personer med olika behov behöver information och instruktioner erbjudas i flera former, som text, ljud och som bild. Text, ljud och bild behöver vara tydliga i både form och innehåll. Det gäller både bibliotekets fysiska och digitala rum och tjänster.

- **Rekrytera bibliotekspersonal med annat modersmål än svenska**

För att personalen ska ha kunskap om de språk som användarna talar behöver de ha bredare språkkunskaper. Det kräver i sin tur att bibliotekarieutbildningarna lyckas locka fler sökande med annat modersmål än svenska.

- **Värna bibliotekets låga trösklar**

För att framgångsrikt kunna erbjuda en verksamhet och ett utbud som stämmer väl med det som människorna i det omgivande lokalsamhället önskar, behövs ett kontinuerligt arbete att föra samtal med grupper som tillhör olika delar av lokalsamhället. Den låga tröskeln måste kontinuerligt slipas och underhållas.

Social infrastruktur som gör skillnad: Folkbibliotekens transformativa kapacitet i ett åtstramat stadsliv

Infrastructuring Libraries in Transformation (ILIT) är projektets namn på engelska.

Infrastructuring the Social: Public Libraries and their Transformative Capacity in Austerity Urbanism

FINANSIERING

ILIT är finansierat av JPI Urban Europe 'ERA-NET Cofund Urban Transformation Capacities (ENUTC) inom Europeiska Unionens forsknings och innovationsprogram Horizon 2020 (Beslut No 101003758).

Projektet finansieras i Nederländerna av The Dutch Research Council (NWO); i Österrike av The Austrian Research Promotion Agency (FFG); och i Sverige av FORMAS och Energimyndigheten.

PERIOD

Maj 2022 – April 2025

WEBSITE

www.transforminglibraries.net

KONSORTIUM

Radboud universitet (Nederländerna)

Lunds universitet (Sverige)

Wiens universitet (Österrike)

CONTACT

info@transforminglibraries.net

